

Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku v předpisech Evropské unie

Význam ochrany podnikání a spotřebitele

(vystoupení na konferenci o judikatuře Evropského soudního dvora a jejím významu pro české právní prostředí dne 11. března 2004)

*Dr. Andreas Eustacchio, LL.M., Rechtsanwalt,
Rechtsanwälte Eustacchio & Schaar, Vídeň*

Proč odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku?

Veřejnosti je znám údajný americký případ, kdy byl k úhradě způsobené škody odsouzen výrobce mikrovlnných trub, neboť neupozornil spotřebitele, že jeho výrobek nelze použít jako sušičku domácích mazlíčků. Význam odpovědnosti za výrobek je třeba spatřovat též ve světle tragické nehody lanové dráhy, k níž došlo v alpském lyžařském letovisku Kaprun na podzim 2000 a během níž při požáru zahynulo více než 150 cestujících. Podle vyjádření odborníků uvedeného při nedávno skončeném trestním řízení byl požár způsoben vadným elektrickým ohřívačem instalovaným v kabině lanové dráhy. Vzhledem k tomu, že železniční společnost byla v tomto řízení zproštěna trestní odpovědností, občanskoprávní řízení (které nebylo dosud zahájeno) se bude muset zaměřit na občanskoprávní odpovědnost výrobce elektrického ohřívače.

Směrnice a její výhoda

Směrnici o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku¹⁾ je nutné považovat za milník, neboť poprvé zavedla v Evropských společenstvích legislativní reformu ve sféře soukromého práva. Přinutila členské státy Evropských společenství aplikovat pravidla ES do jejich zákonů nejpozději do 25. července 1988. Do té doby neexistovala v členských státech žádná kodifikovaná pravidla odpovědnosti za vady výrobku. Česká republika již transponovala Směrnici do zákona č. 59/1998 Sb. a č. 209/2000 Sb. Před přijetím Směrnice o náhradě škod způsobených vadným výrobkem musely oběti podávat žalobu pro nesplnění smlouvy nebo pro nedbalost odpůrce. Směrnice poprvé zavedla koncepci úplné striktní odpovědnosti, tj. odpověd-

nosti bez pochybení na straně výrobce vadného výrobku (článek 1). Uvádí se, že vedlejší účinky, které měl lék Thalidomide/Contergan, podávaný těhotným ženám v šedesátých a sedmdesátých letech v celé Evropě, na jejich děti, měly velký vliv na vývoj směrem ke striktní odpovědnosti Směrnice. S ohledem na složitý postup při výrobě léků bylo téměř nemožné prokázat nedbalost v práci žalované společnosti. Přesto není dle Směrnice navrhovatel zbaven povinnosti prokázat škody, vady a jejich vzájemnou příčinnou souvislost. Někdy však může být tento úkol značně obtížný. Kromě zásady striktní odpovědnosti je druhou výhodou Směrnice, že lze odškodnit i ty, kteří nejsou v žádném smluvním vztahu s výrobcem vadného produktu. V takovém případě se jedná o „pouhé kolemjdoucí“ (což ve výše uvedeném případě Thaliomidu jsou ony děti). Povšimněte si, že dle Směrnice škody způsobené na produktu kompenzovány nejsou a chrání se pouze majetek a zdraví spotřebitele, nikoli podnikatele.

Má Směrnice opodstatnění?

Právním základem je článek 100 (nyní článek 94) Smlouvy o ES zaměřený na opatření pro integraci trhu. Tento zakládá harmonizaci zákonů, které *přímo* ovlivňují fungování společného trhu. Nebylo zřejmé, zda různá pravidla na ochranu spotřebitelů v různých členských státech mají „přímý vliv“ na společný trh. Nicméně navzdory těmto pochybnostem je Směrnice – jak je uvedeno v preambuli – podložena čistě ekonomickými důvody. Stejně tak různorodá pravidla co se týče odpovědnosti za výrobky „*mohou narušit konkurenci a ovlivnit pohyb zboží na společném trhu*“. Je však nesporné, že konkurenci narušují i jiné faktory, než jsou pravidla odpovědnosti, jsou to například různá pravidla pro místní daně, různé systémy pojištění, jakož i různé národní procedurální předpisy.

Druhé zdůvodnění Směrnice je, že vzhledem k tomu, že odpovědnost výrobce se řídí zákony toho státu, kde ke škodě došlo, rozhodnutí výrobce o tom, kde bude prodávat svoje výrobky, může být ovlivněno různými zákony o odpovědnosti, může též dojít k narušení volného pohybu zboží. Nebyly předloženy žádné důkazy, že národní předpisy před přijetím Směrnice vytvářely skutečné bariéry mezistátnímu obchodu nebo že aplikace Směrnice vyvolala zvýšený konkurenční boj a volný pohyb zboží. Naopak se zdá, že Směrnice sama zmírňuje princip harmonizace vzhledem k tomu, že členské státy mají volnost ve výběru formy a metody aplikace Směrnice. Potřeba harmonizace může být přehnaná, pokud srovnáváme napří-

klad různorodá pravidla o odpovědnosti za výrobky ve Spojených státech, kde tato pravidla neměla žádný zjevný vliv na mezistátní obchod.

Pohlížíme-li na význam ochrany spotřebitele v Evropských společenstvích v posledních letech, možná nás překvapí, že argument ochrany spotřebitele je až na třetím místě. Preambule uvádí, že „*stávající odlišnosti s sebou nesou různý stupeň ochrany spotřebitele před škodami na jeho zdraví či majetku způsobenými vadným výrobkem*“. Za tím se skrývá myšlenka, že spotřebitelé ve všech členských státech by měli požívat stejného stupně ochrany a všichni výrobci by měli nést stejnou zátěž při zachování této normy. I kdyby na tomto argumentu fungování společného trhu nezáviselo, dává Směrnici širší a možná i větší porozumění.

Pokračující platnost národní legislativy

Ať již si každý o harmonizaci odpovědnosti za škody způsobené vadami výrobků myslí cokoli, Směrnice sama se jeví jako ohrožení prvořadě zásady harmonizace. Směrnice doplňuje národní legislativu, avšak nenahrazuje ji. To znamená, že platná legislativa vztahující se k odpovědnosti za vady výrobků zůstává v platnosti a vztahuje se na oblasti, které nejsou ve Směrnici zahrnuty. Podle článku 13 jsou výslovně chráněna veškerá práva poškozené osoby, která by tato osoba měla přiznána národní legislativou ve vztahu ke smluvní nebo nesmluvní odpovědnosti. Pokud se týká některých otázek, jako je právo na finanční příspěvek a odškodnění (článek 8) a zrušení lhůty (článek 10/2), dál platí národní legislativa. Stejně tak národní legislativa i nadále upravuje odpovědnost za nehmotné škody (článek 9) a záleží na národních zákonodárných orgánech, aby se zabývaly otázkou typů napravitelných škod (viz rozhodnutí Evropského soudního dvora v případě *Henning Vedfald v Arhus Amtskommune* – C-203/99, 10. května 2001). Krom toho uvádí Směrnice dvě výjimky, které mohou členské státy využít. Jednak umožňuje členským státům vyjmout otázky odpovědnosti za „vývoj rizika“ (článek 15/b – více k tomu v bodě 7). Dále pak článek 16 umožňuje členským státům stanovit strop odpovědnosti za škody.

Čeho se Směrnice týká?

1. Striktní odpovědnost (článek 1)

V prvním článku pojednává směrnice o odpovědnosti bez zavinění na straně výrobce.

2. Výrobek (článek 2)

Zde je problém, že ne každý výrobek je výrobkem pro účely Směrnice. Navrhovatel musí vědět, které výrobky jsou pouhými movitostmi, i když jsou součástí další movitosti nebo nemovitosti (takzvané součásti). Odpovědnost za nemovitosti se vylučuje, neboť se ve většině členských států řídí zvláštními předpisy. K produktům patří elektřina. Vzhledem ke krizi spojené s BSE započaté ve Velké Británii a šířící se po Evropě se díky doplněné Směrnici 1999/34 staly výrobky i primární zemědělské výrobky a tudíž již nejsou ze Směrnice vyjímány.

3. Výrobce (článek 3)

Existují tři různé druhy výrobců. Spotřebitel, který má mnohem výhodnější pozici díky tomu, že mu nehrozí obvinění z nedbalosti, si může v lepším případě vybrat ze tří možných odpůrců. Odpovědnost nese v prvé řadě výrobce vadného výrobku nebo součásti. Výrobce představuje kterákoli osoba, jež „se představuje jako výrobce“, což je například vlastník značky výrobků vyráběných někým jiným (jako je tomu například u franšiz nebo řetězců supermarketů užívajících vlastní značky). Dále pak nese odpovědnost dovozce výrobku do Společenství. Za třetí, v případech, kdy je obtížné žalovat dovozce, může spotřebitel za určitých okolností žalovat jeho dodavatele. Dodavatel je pro tyto účely považován za výrobce v tom smyslu, že neinformoval v dostatečně dlouhé lhůtě spotřebitele o totožnosti výrobce nebo osoby, která mu výrobek dodala. Odpovědnost dodavatelů dle této Směrnice je pouze vedlejší. Navzdory tomuto rozšířenému pojetí odpovědnosti se může spotřebitel ocitnout v komplikované a časově náročné situaci, kdy se snaží zjistit tu správnou osobu ve výrobním řetězci, která jej odškodní. Například v usnesení Evropského soudního dvora v případě *Komise v Francie* (C-52/00, 25. dubna 2002) Francie nesplnila ustanovení článku 3 (3) Směrnice. Podle paragrafu 1386-7, odstavce 1 francouzského občanského zákoníku prodejce, pronajímatel nebo jakýkoli jiný dodavatel pro účely podnikání nese odpovědnost za vady bezpečnosti svých výrobků **stejnou měrou, jako by byl výrobcem**. Odpovědnost dodavatele tedy musí plnit doplňkovou funkci.

4. Důkazní břemeno (článek 4)

Poškozená strana musí prokázat škody, vady a příčinnou souvislost mezi vadou a škodou. Oběti však nemají povinnost prokázat nedbalost.

5. Společná odpovědnost výrobců (článek 5)

Směrnice nemění ani neupravuje národní předpisy týkající se společné a nerozdílné odpovědnosti a je bez újmy ustanovení národní legislativy týkající se práv na vzájemné vypořádání.

6. Vada (článek 6)

Směrnice pojednává o bezpečnosti výrobku. Výrobek je vadný, pokud neposkytuje bezpečnost, jež má osoba nárok očekávat s přihlédnutím ke všem okolnostem. Směrnice se nevyjadřuje přesně, jaký standard bezpečnosti může vlastně spotřebitel oprávněně očekávat. To je velmi důležité, protože je na navrhovateli, aby prokázal vadu na předmětném výrobku. V tom spočívá takzvaný „test očekávání spotřebitele“. Tento test znamená, že výrobek je vadný jen proto, že u něj spotřebitel nemohl předpokládat bezpečnost. To nabízí výrobcům možnost zbavit se veškeré odpovědnosti tím, že k výrobku jednoduše připojí výstrahu. I levný výrobek musí splňovat základní bezpečnostní normy. Test ovšem naráží na komplikace s uplatňováním u „nespotřebitelů“, kteří nemají vůbec žádná očekávání od výrobku, který jim způsobí újmu. Na druhou stranu však ani nemůžeme kvůli ochraně spotřebitele vložit do rukou navrhovatele rozhodování o závadnosti. Pokud má tento test brát v úvahu zkušenost a osobní vědomosti spotřebitele, bere tím v úvahu subjektivní kritéria. V praxi je ponecháváno na soudcích, aby tato kritéria vyhodnocovali podle konkrétního případu! Zůstává sporné, zda se v takovém případě jedná o spravedlivé rozdělení rizika. Směrnice zjevně umožňuje objektivní testování. Ale opět je ponecháno na soudních síních, aby interpretovaly průměrného spotřebitele. Vyhodnocením vadnosti výrobku je třeba brát v potaz všechny okolnosti, zejména prezentaci výrobku, přiměřené užití a dobu, kdy byl výrobek uveden do oběhu (článek 6 a, b, c). V tomto bodě se Směrnice snaží nevalit na výrobce odpovědnost za výrobek, který byl považován za přiměřeně bezpečný v době výroby. Také by nebylo spravedlivé aplikovat bezpečnostní normy z roku 2004 na výrobky, jež byly dány do oběhu v roce 1990. Dále pak vada výrobku – který byl v okamžiku uvedení na trh naprosto v pořádku – mohla být způsobena opotřebením nebo nesprávným užíváním. Vždy se najdou výrobky, které jsou nebezpečné a od nichž nikdy nelze očekávat naprostou bezpečnost. Navzdory jejich nedostatečné bezpečnosti nejsou považovány za vadné. Riziko, které vytvářejí tyto výrobky, je přijímáno pouze proto, že převažují jejich výhody pro společnost

(jsou to například nože nebo motocykly). Oproti jiným členským státům je v Rakousku rozsáhlá judikatura a mohlo by být užitečné sloučit všechna rozhodnutí všech národních soudů, jako návod pro soudy v ostatních členských státech a naopak.

7. Obhajoba (článek 7)

Jak je uvedeno výše, Směrnice umožňuje za určitých okolností zproštění odpovědnosti.

a) Uvedení výrobku do oběhu

Výrobce nenese odpovědnost, pokud může prokázat, že výrobek nikdy neuvedl do oběhu. Kdy je výrobek uveden do oběhu? Směrnice nenabízí definici tohoto výrazu, zatímco rakouský zákon o odpovědnosti za vady výrobků (PHG²⁾) ji uvádí. V případě *Henning Veedfald v Arhus Amtskommune* (C-203/99, 10. května 2001) uvádí Evropský soudní dvůr, že není důležité, že výrobek opouští sféru kontroly pro účel uvedení do oběhu. V tomto konkrétním případě měl pan Veedfald podstoupit transplantaci ledviny v dánské nemocnici. Ledvina byla vyjmuta dárci v jiné nemocnici patřící stejné společnosti jako nemocnice první. Potom ji připravili k transplantaci (= výrobní proces). V této fázi byla ledvina poškozena. Podle Evropského soudního dvora je výrobek uveden do oběhu v okamžiku, kdy je použit během poskytování určité lékařské služby spočívající v přípravě lidského orgánu k transplantaci a škoda způsobená na tomto orgánu vyplývá z této přípravy. Takže pro „uvedení do oběhu“ není nutné, aby výrobek fyzicky opustil sféru kontroly výrobce a vstoupil do sféry někoho jiného.

b) Nekomerční využití

Výrobce nenese odpovědnost, pokud prokáže, že výrobek nevyrobil pro účel prodeje nebo jakékoli jiné formy distribuce za účelem výtěžku nebo jej nevyrobil či nešířil v rámci své podnikatelské činnosti. Produkty vyrobené pro soukromé užití jsou z ustanovení Směrnice vyjmuty. Existují také oprávněné důvody, aby se odpovědnost nevztahovala na neziskové organizace.

c) Dodržení závazných předpisů

Odpovědnost nenastává, pokud je vada způsobena dodržением závazných předpisů vydaných veřejnými orgány. Tato obhajoba má poněkud pochybný praktický význam, neboť se zdá dosti podivné, aby výrobek vykazoval vady jen proto, že odpovídá závazným předpisům. Vezmeme-li například azbest, látku, jejíž užití po desetiletí sloužilo jako závazná norma pro

ochranu před požárem, avšak posléze se prokázaly její velmi neblahé účinky na zdraví, sloužil by jeho ochranný účel k obhajobě.

d) Argument rizika vývoje poškození

Ohledně rizika vývoje poškození se rozvinula zdaleka nejvíce kontroverzní debata.

Příklad

„Výrobce uvede na trh nový lék. Provedl všechny testy známé v době výroby ke zjištění případných negativních vedlejších účinků. Testy prokazují pravděpodobnost vzniku některých přijatelných vedlejších účinků, avšak žádné riziko poškození pacienta. Za několik let od prvního uvedení léku na trh se zjistí, že tento lék způsobuje určitý typ rakoviny. Nové vědecké metody prokážou zřejmou příčinnou souvislost mezi lékem a tímto onemocněním. V době, kdy byl výrobek uveden do oběhu, byla jeho vada dle stavu vědeckého a technického pokroku neodhalitelná.“

Článek 15 umožňuje členským státům tento argument nepřijmout. Žádný členský stát této možnosti nevyužil vzhledem k tomu, že by to dle jejich vysvětlení oslabilo výzkum nových výrobků a tudíž i konkurenceschopnost evropského průmyslu. Země, která „riskuje“, by se v důsledku toho mohla stát přitažlivější pro zahraniční investory, kteří by ji využili jako pokusné pole pro nové výrobky a její obyvatelé by se stali „pokusnými morčaty“. Stejně tak by se dalo namítnout, že konkurence je mnohem mocnější pobídkou k vysokému standardu než strach z odpovědnosti za nezjistitelné vady.

Obhajoba ve výše uvedeném příkladu uspěje jedině v případě, že výrobce se řídil všemi nejnovějšími a obecně přijímanými poznatky, které bylo **objektivně** možno získat a které bylo možno v **přiměřené míře** od výrobce očekávat. Proti Komisi rozhodl Evropský soudní dvůr v případě *Komise v Spojené království* (C-300/95, 29. května 1997), že Směrnice je v souladu s formulací Zákona o ochraně spotřebitele z roku 1987 (CPA), jenž aplikoval Směrnici ve Velké Británii.

8. Právo na finanční příspěvek a odškodnění (článek 8)

Pokud se týká těchto práv, i nadále se aplikuje národní právo.

9. Škody (článek 9 a 1)

a) Škody na osobách jsou „škody způsobené usmrcením“ a „škody způsobené poraněním osoby“, při-

čemž druhý typ zahrnuje náklady na léčbu, ztrátu současných a budoucích výtěžků a snížení schopnosti výtěžčné činnosti. Článek 9 uvádí výslovně, že Směrnice nebude mít vliv na národní ustanovení vztahující se k nehmotným škodám. V případě *Henning Vedfald v Arhus Amtskommune* (C-203/99, 10. května 2001) rozhodl Evropský soudní dvůr, že s výjimkou nehmotných škod musí být nabídnuto úplné a řádné odškodnění osob poškozených vadným výrobkem. Národní soud však nesmí odmítnout přiznání odškodnění dle Směrnice jen proto, že škoda nespadá pod žádnou definici škod uvedenou ve Směrnici.

b) Škody na majetku se omezují na osobní majetek, tedy majetek pro soukromé využití a majetek užívaný poškozenou osobou mimo výkon její pracovní činnosti či profese. Neexistuje žádná odpovědnost za samotný výrobek! Kompenzace za škody na majetku podléhá hranici 500 eur, aby nedocházelo k násobení menších škod. Toto omezení je dosti nevýhodné pro drobné spotřebitele, kteří na rozdíl od spotřebitelů s hodnotnějším majetkem svůj majetek obvykle nepojišťují. Ve věcech *Komise v Řecko* (C-154/00) a *Komise v Francie* (C-52/00, 25. května 2002) rozhodl Evropský soudní dvůr, že jak Řecko, tak Francie nesplnily svou povinnost dle článku 9, neboť nezavedly výše uvedený finanční limit.

10. Promlčení (článek 10)

Členský stát ve své legislativě ustanoví, že na proces k náhradě škody bude využita **lhůta tří let**. Tato lhůta začíná běžet v den, kdy stěžovatel zjistil nebo mohl zjistit škodu, vadu a identitu výrobce.

11. Zánik práva na náhradu škody (článek 11)

Práva priznaná poškozené osobě zanikají po uplynutí deseti let od data, kdy výrobce uvedl **tento konkrétní** výrobek, který způsobil škodu, do oběhu.

12. Odpovědnost vůči poškozené osobě nesmí být omezena nebo zrušena (článek 12)

Je třeba si povšimnout, že odpovědnost za škody způsobené vadou výrobku může být omezena nebo zrušena pouze mezi podnikateli (výrobci, dovozci, dodavateli), avšak nikdy ve vztahu ke spotřebiteli.

13. Aplikace národního práva (článek 13)

Směrnice nemá vliv na pravidla smluvní a mimo-

---

smluvní odpovědnosti v okamžiku, kdy je tato Směrnice přijata. Evropský soudní dvůr ve věci *Sánchez v Medicina Asturiana* (C-183/00, 25. dubna 2002) rozhodl, že tento článek musí být vykládán tak, že neumožňuje členským státům odchýlit se od předpisů stanovených Směrnicí ani v případě, že hovoří ve prospěch spotřebitele! Na rozdíl od jiných Směrnic zabývajících se ochranou spotřebitele (například Směrnice 99/34, 87/102, 97/7 a 90/314) Směrnice o odpovědnosti za škody způsobené vadou výrobku neumožňuje příznivější pravidla ochrany.

14. Jaderné události (článek 14)

Směrnice se nevztahuje na poranění či škody způsobené jadernými událostmi a pokryté mezinárodními dohodami ratifikovanými členskými státy.

15. Derogace (článek 15)

Směrnice umožňuje vyjmutí odpovědnosti za „vývojové riziko“ (viz bod 7).

16. Finanční strop (článek 16)

Článek 16 umožňuje členským státům stanovit finanční stropy odpovědnosti za škody. Vzhledem

k pravděpodobnosti zdouhavého a obtížného procesu kvantifikace nároků každé jednotlivé oběti jednoho výrobku většina členských států, jako je Rakousko a Spojené království, nestanovila finanční strop.

17. Platnost (článek 17)

Směrnice se nevztahuje na výrobky, jež byly uvedeny do oběhu před platností Směrnice. Totéž platí pro výrobky, jež byly uvedeny do oběhu před doplněnou Směrnicí 99/34 o odpovědnosti za výrobek.

Je otázkou, zda zákon č. 59/1998 Sb. a č. 209/2000 Sb., aplikující Směrnici o odpovědnosti za vady výrobků, transponoval tuto Směrnici správně.

-
- 1) Směrnice Rady č. 85/374 z 25. července 1985 o přibližování legislativy, předpisů a správních opatření členských států týkajících se odpovědnosti za škody způsobené vadou výrobku; Oficiální věstník 1985 L 210, 7. 8. 1985, 29 doplněný Směrnicí 1999/34 Oficiální věstník 1999 L 141, 4. 6. 1999, 20.
  - 2) Produkthaftungsgesetz, BGBl 1988/99.

Přeložila Ivana Jíchová